ÁRBÓK

HINS

ÍSLENZKA FORNLEIFAFÉLAGS

1899.

FYLGIRIT.

REYKJAVÍK

PRENTUÐ Í ÍSAFOLDARPRENTSMIÐJU

1899.

ÁRBÓK

HINS

ÍSLENZKA FORNLEIFAFÉLAGS

1899.

FYLGIRIT.

REYKJAVÍK
PRENTUÐ Í ÍSAFOLDARPRENTSMIÐJU
1899.

ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER

PAA

ISLAND

FORETAGNE I SOMMEREN 1898

AF

DANIEL BRUUN

SÆRTRYK AF „GEOGRAFISK TIDSSKRIFT“

DET NORDISKE FORLAG

BOGFORLAGET

ERNST BOJESEN

KØBENHAVN
TRYKT I DET HOFFENSBERGSKE ETABLISSEMENT
1899.

INDBERETNING

TIL

NATIONALMUSEETS 2. AFDELING

Efter at *Nationalmuseets 2. Afdeling* havde overdraget mig at arrangere en kulturhistorisk Udstilling fra Færøerne, Island og Grønland paa Verdensudstillingen i Paris i Aaret 1900, berejste Hr. Kunstmaler *Johannes Klein* og jeg i Sommeren 1898 Dele af Fæøerne og Island for at indsamle Materiale til denne Udstilling. Samtidig med og for største Delen som Følge af det os saaledes paalagte Hverv, saa vi os i Stand til at foretage forskjellige — nærmest arkæologiske — Undersøgelser.

Det er Beretningen herom, som skal gjøres til Gjenstand for en kort Omtale her.

Oprejse over Færøerne.

Allerede i Maj Maaned afrejste Hr. Klein til Færøerne for at tegne, fotografere og opmaale saadanne Bygninger og Gjenstande, som senere skulde gjengives paa Udstillingen. I Midten af Juni Maaned ankom jeg til Thorshavn efter at have haft Lejlighed til i Bergen at se den fra Færøerne udstillede Samling af Fiskeriredskaber m. m. Vi foretog nu i Forening forskjellige Undersøgelser og Indsamlinger paa Færøerne. Fra Thorshavn gik Rejsen saaledes over Østerø's Sydende til Bordø og Norderøerne. I Slutningen af Maaneden afrejste vi med Dampskib til Island. Ved Ankomsten til Vestmannøerne fandtes der privat Skibslejlighed til Ørebakke paa Sydlandet, hvilken vi benyttede.

Forbindelsen mellem Vestmannøerne og Fastlandet var især i ældre Tid meget vanskelig om Vinteren. Det hændte, at man Maaneder igjennem ingen Baadforbindelse havde paa Grund af stormfuldt Vejr. Under saadanne Perioder benyttedes den saakaldte „Flaskepost", idet Folk paa Vestmannøerne, naar det var Paalandsvind, lagde et Brev i en tilloddet Flaske og lod den drive mod Land. Til Finderen var der i Reglen samtidig lagt en Rulle Skraatobak e. l., i Haab om, at han til Gengjæld vilde bringe Brevet til Adressaten.

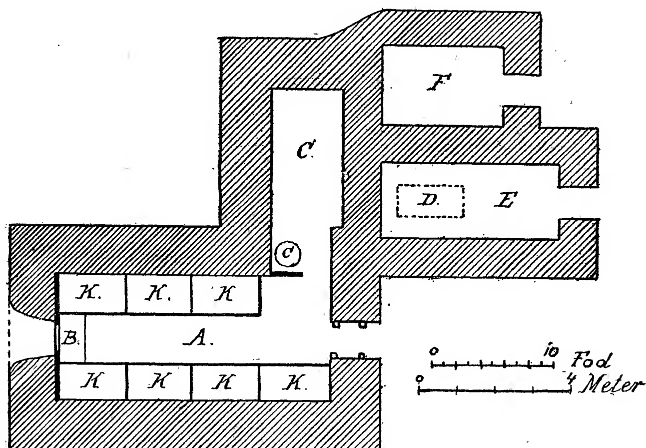
Eyrarbakki. Ørebakke (*Eyrarbakki*) ligger paa den flade sandede Sydkyst. Der findes en Slags naturlig Havn, som er dannet mellem Kysten og nogle Skær, hvilke ved Højvande blive overskyllede. Her er Handelssted for en stor Del af Beboerne fra det flade Deltaland mellem Tjorsaa (*þjórsá*) og Hvidaa (*Hvítá*)—Ølvesaa (*Ölfusá*). Saa jævnt hæver Landet sig herfra op mod Midterisland, at Kjællingefjældenes sneklædte Toppe S. for Hovsjöklen ere synlige fra den flade Strand.

Vertíð paa Sydlandet. Paa Ørebakke bliver en stor Del af den Klipfisk indhandlet, som fanges og tilberedes paa den vestlige Del af Sydlandet. Det er særlig i den saakaldte „*Vertíð*" om Foraaret, da Folk tage Tjeneste hos andre for at fiske, at Sydlændingene drive deres Fiskeri paa Havet.

Vertiden regnes fra Slutningen af Februar Maaned til den 12. Maj. I denne Tid fiskes fra store Baade, der ere bemandede med 16 til 20 Mand. En saadan Besætning kaldes en „*Skipshöfn*".

Mandskabet bor som Regel i et og samme Distrikt, og det vælger sig en Baadformand (Kaptajn). De ligge som oftest i denne Tid i Hytter, som til dette Brug ere opførte ved Stranden og som staa tomme Resten af Aaret. Disse saakaldte „Søboder" (sjóbúðir) ere indrettede med et stort Sove- og Opholdsrum (*baðstofa*), et Køkken (*eldhús*) samt Rum til Saltning af Fisken

o. s. v. Som Regel have Fiskerne en Kvinde til at lave Mad for sig.

Søbod (Sjóbúð) paa Ørebakke. Grundplan.

A. Selve Boden med Køjer (*K*) paa begge Sider samt et Bord (*B*) foran Vinduet. Dette er Sove- og Opholdsstue. *C.* Den saakaldte „Smiðja" eller Køkkenet, hvori staar en Smedeesse (*C*), som er flyttelig. *E.* Hus, hvori Saltning af Fisken foregaar, deri Kjælder (*D*). *F.* Aaben Indhegning til Opbevaring af forskjellige Fiskerisager o. l. Husvæggene ere af Græstørv og Sten. Taget Spærtag med Dække af Jærnblik.

Nogle Steder paa Sydkysten, saaledes f. Ex. i Skaptafells Syssel, drives Fiskeriet ved, at Mændene ride hjemme fra deres Gaarde tidlig paa Morgenen, stundom allerede ved Nattetid Klokken 1—2, saaledes at de Klokken sex om Morgenen kunne være ved Stranden, parate til at ro ud paa Fiskeri. Hestene bindes paa Kysten, og her staa de hele Dagen til sent om Aftenen, naar Folkene komme fra Fiskeri. Da ride Fiskerne hjem, sove nogle faa Timer, og næste Dag begynde de forfra.

Det er en drøj Tid; men det gjælder jo om at udnytte hvert Øjeblik i den korte Periode, da Fisken staar under Land.

Det er udelukkende Torsk, som fiskes, og Fiskeriet finder Sted i ikke alt for lang Afstand fra Kysten.

Det Indre af Søboden paa Ørebakke. (Rum *A*).

Der fiskes med 30 Favne lange Haandliner, som hver ere forsynede med en Krog og en Tinfisk. Hver Mand har en saadan Line. Paa Ørebakke bruges desuden „Langline“ med mange Kroge og Sild som Mading.

Man maa nu ikke tro, at Fiskeriet kan drives hver Dag, nej langtfra. Kysten er paa mange Steder saa udsat for Brænding, at Landing ikke er mulig uden i nogenlunde ordentligt Vejr. Nogle Steder er der nemlig Klippekyst, og paa andre er der en sandet og flad Strand som paa Jyllands Vestkyst. Paa hele Sydvestkysten er der derfor heller ingen Havne, naar undtages ved Ørebakke. Selv ved Handelsstedet *Vik*, længere mod Øst, er Landing saa slet, at Sejlskibe ofte maa vente i maanedsvis for at kunne indtage deres Ladning.

Hvis man i Vertiden har tyve Fiskedage, betragtes det som godt. Fiskeriet betaler sig derfor ikke altid.

Hvis Fiskerne ride hjem om Aftenen, tage de den fangede Fisk med op paa Hesteryg. Den skal nu tilberedes og tørres. Dette foregaar ved, at Fiskene bredes ud paa en Tørreplads af Sten, paa Tremmer eller paa lange Stengærder, hvilke sidste ere $1^1/_2$ Alen brede og $^1/_2$ Alen lange.

Den meste Fisk tørres til Salg, kun en ringe Del saltes til Hjemmebrug.

Gaardbrug paa Sydlandet.

Naar Vertiden er forbi, ere Folk paa Sydlandet hovedsagelig beskæftigede paa deres Gaarde.

Faarene komme ud, og en Hyrde (*smali*) passer dem, medens Lammene fødes.

I Juni Maaned tages Ulden af Faarene, og i Begyndelsen af Juli bringes Lammene bort til de fjærne Fjældgræsgange (*Afrjettir*), og der afgaa Karavaner af Heste med Uld og Skind, som skal sælges ved Handelsstedet. Samtidig kjøbes Korn, Jærn o. s. v. Den, der ikke har Søbrug, kjøber Fisk til Sommerbrug.

Imidlertid blive Malkefaarene gaaende under Bevogtning hjemme ved Gaardene, hvortil de føres to Gange daglig for at blive malkede. Kvinderne lave Smør og *Skyr*, en Slags oplagt Mælk, til Vinterbrug. I Slutningen af Juli Maaned begynder Høbjærgningen, og den varer i Reglen til September Maaned, afbrudt af Regnperioder. I September—Oktober finder Fjældgangene Sted, og Lammene samles og føres hjem. Derefter slagtes der, og Bønderne foretage atter en Rejse til Handelsstedet, hvor der sælges Faarekroppe, levende Faar, Smør o. s. v., medens man samtidig forsyner sig med Korn, Kul o. s. v. til Vinterbrug.

Saa kommer den lange Vinter med Sne og Is. Forinden gjøres Husene godt i Stand, for at man kan modstaa Vinterkulden; senere gaar Tiden med at passe Faar og Køer og med at lave Reb o. l. af Hestehaar, med at spinde og væve.

Fra Ørebakke agtede vi os til Reykjavik, med andre Ord efter Sprogbrugen: Syd paa (suður í), skjønt Retningen i Virkeligheden var Nordvest.

Retnings-angivelser.

Retningsangivelserne paa Island forekomme i det hele taget ofte den Fremmede mærkværdige. Det er dog i de fleste Tilfælde let at konstatere, hvorledes de ere opkomne.

Fra de ældste Tider og ned til dette Aarhundredes Begyndelse var Thingvellir jo det Sted, hvor Althinget holdtes, og hvortil Folk red hver Sommer fra alle Landets Egne. For en stor Del af Øens Vedkommende laa dette Sted i sydlig Retning. Derfor talte man overalt om at rejse „*suður í*“. For Reykjaviks Vedkommende maatte det samme efterhaanden komme til at gjælde, eftersom denne By blev Øens Hovedstad. At Betegnelsen „suður í“ fra Ørebakke var rent gal, tog man intet Hensyn til. Man fastholdt og fastholder konsekvent denne Retningsangivelse fra ethvert Punkt paa Øen. Paa lignende Maade er det gaaet med Angivelsen af Retningen til Fristatstidens fire Fjerdinger. Man talte i Reglen om at rejse „*vestur til*“, naar det drejede sig om at besøge Vestfjerdingen og Vestlandet og i Analogi dermed om at rejse „*norður*—*austur*- og *suður í*“ naar man vilde henholdsvis til Nord-, Øst- og Sydlandet uafhængig af, om denne Retningsangivelse var svarende til den, man virkelig kom til at rejse i.

Man siger saaledes i Reykjavik: „*vestur til*“ Isafjord, skønt Retningen er Nord. Derimod siger man paa Isafjord „*suður í*“ om Retningen til Reykjavik, hvilket jo er rigtigt. (Vest kommer altsaa her tilsyneladende til at ligge over for Syd).

Islændernes Angivelser af Verdenshjørnerne havde de medbragt fra Norge. Her betegnedes Retningen fra Land ud mod Havet ved „*út*“. Derved opstod jo Betegnelserne „*útnorður*“ for Nordvest og „*útsuður*“ for Sydvest, medens Nordøst og Sydøst, som jo vendte ind mod Land, i Analogi hermed benævnedes „*Landnorður*“ og „*Landsuður*“. Iøvrigt brugtes i Dalene

Betegnelsen „*inn*" om Retningen op mod Dalbunden, medens „*fram*" benyttedes i lignende Betydning som „út" for at betegne Retningen ud af Dalen til Havet.

Disse Betegnelser medfulgte til Island, hvor altsaa f. Ex. „*Landnorður*" paa Nordlandet vedblivende betegnedes Nordøst, skjønt Retningen ikke var ind over Land, medens „*útnorður*" var Nordvest; „*út*" vedblev saaledes paa Island i Almindelighed at betyde Retningen til Havet, og det blev saaledes paa Nordlandet det samme som Nord. Paa Vestlandet brugtes det nærmest om Vest, men i det hele taget om Retningen ud af Dalene, hvilke jo stundom gaa i andre Retninger.

Modsat „út" brugtes i Reglen „*fram*" eller „*fram eptir*" om Retningen op mod Dalbunden. Dette blev altsaa f. Ex. paa Nordlandet det samme som Syd, medens det paa Sydlandet blev Nord. Dog gives der Undtagelser fra disse Regler. I den bekjendte *Þjórsárdalur* i Árnes Syssel, hvor der findes Ruiner af en Mængde Gaarde fra Middelalderen bruges saaledes Navnene „*Ásláksstunga innri*" og „*Ásláksstunga fremmri*" om to Gaarde, af hvilke førstnævnte ligger inderst i Dalen, sidstnævnte yderst mod Dalaabningen; men „fremmri" (Komporativ af frem) betyder her det, som ligger længere ude i Dalen. Ved saadanne Angivelser opstaar der jo, som berørt, ganske mærkelige Forhold med Hensyn til Verdenshjørnernes Angivelse:

I *Skaptafells* Syssel f. Eks. bruges som angivet, „*Suður*" om Vest (ɔ: Retningen til Reykjavik), medens „*austur*" angiver den rigtige Retning (ɔ: Retning mod Østlandet). Virkelig Nord betegnes ved „*inn*" (ɔ: ind i Landet), og virkelig Syd med „*út*" (ɔ: ud mod Havet). Man har altsaa egentlig kun Betegnelser for to Verdenshjørner, nemlig Syd og Øst, der ligge lige over for hinanden.

Fra Eyrarbakki langs Sydkysten.

Vi tog Retningen langs Kysten til Krisuvig (Krísuvík), idet vi undervejs besøgte Gaarden Næs og den i Nærheden liggende Strandar Kirke.

Næs omfatter 13 større og mindre Gaarde og Afbyggergaarde, som ligge tættere samlede, end Gaardene paa Island ellers pleje. Desuden findes Spor af en Del Ødegaarde. De fleste af de nuværende Gaardes Hjemmemarker ligge samlede inden for et stort Stengærde, for at beskytte dem mod Sandflugt. Tunene løbe endog ofte sammen uden at være afmærkede synligt.

Til Fisketørringspladser benyttes Stenene ved Stranden. Af Drivtømmer findes ikke saa lidt her paa Egnen. Vi saa f. Ex. Borde af Mahognitræ, som var opdrevet.

Strandar Kirkja.

Strandar Kirke (*Strandarkirkja*) har i Nutiden faaet et vist Ry paa sig. Islænderne pleje nemlig, naar de enten ere i Fare, eller naar de ønske, at et eller andet skal gaa i Opfyldelse, at love en mindre Sum Penge til denne Kirke, hvis alt gaar efter Ønske. Paa denne Maade er den lille Kirke bleven rig, skønt Summerne som Regel kun andrage nogle faa Kroner for hver Gang. Denne Skik synes at være en Reminiscens fra Katholicismens Tider. En anden gammel Skik er, at Kirkedøren her, ligesom visse andre Steder paa Island, lukkes op og vedbliver at staa aaben, naar det er Uvejr. Man mener vistnok derved at berede de Mennesker, som mulig omkomme paa Søen, en lettere Adgang til Himmerige.

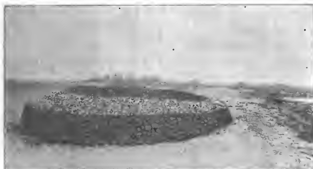
Saadanne Skikke have ogsaa Sidestykker paa Færøerne.

I *Vaag* (udtales Voj) Kirke paa Suderø findes saaledes ved begge Langsider Konsoler, paa hvilke der er anbragt moderne Statuetter af Apostle o. l. De ere givne til Kirken af Færinger, der have været stedte i Havsnød, og, som da de vare i Fare, lovede at give dem til Kirken, hvis de blev frelste. De ere altsaa en Slags Votivfigurer.

Faarebrug paa Sydlandet.

Paa Sydlandet gaa Faarene saa vidt muligt ude hele Aaret rundt. I gamle Dage gjorde de det altid; men i dette Aarhundrede er man begyndt at indrette Stalde til dem i Lighed med, hvad der har

været anvendt i umindelige Tider paa Nordlandet. For dog at yde Faarene noget Læ i den Tid, de gaa ude, har man indrettet kredsrunde, høje Stenindhegninger, de saakaldte „*Faareborge*“ (*fjárborgir*). Saadanne ere nu, da Stalde Faareborge.

Cirkelrund aaben Fjárborg paa Stranden ved Næs.
30 Fod i Diameter, indv. Maal. Murtykkelsen 8 Fod, Murhøjden 5 til 8 Fod. (Efter Fotografi).

næsten overalt anvendes, meget sjældne; vi saa dem dog paa Næs.

Faarene æde i Strandegne megen Tang, og denne er om Vinteren deres væsentligste Føde; men den giver tyndt Liv, og, for at Dyrene kunne ligge tørt, er der i de faa Stalde, som haves, lagt et Tremmegulv, paa hvilket de hvile. Som oftest maa de imidlertid nøjes med at ty ind i Faareborgene. Disse ligge ved Stranden og ere opførte af mægtige cirkelrunde Stenmure, der ere indtil 10 Fod tykke og lige saa høje. Indvendig ere de 30—40 Fod i Tværmaal. Den største Højde er næsten altid mod Nord; thi med Nordenvinden kommer den værste Kulde.

Stundom ere Faareborgene helt lukkede foroven og danne da en hel Hvælving. Saadanne findes ved Kaldársel mellem Krísuvík og Reykjavík.

Ruinerne af Kaldársel.

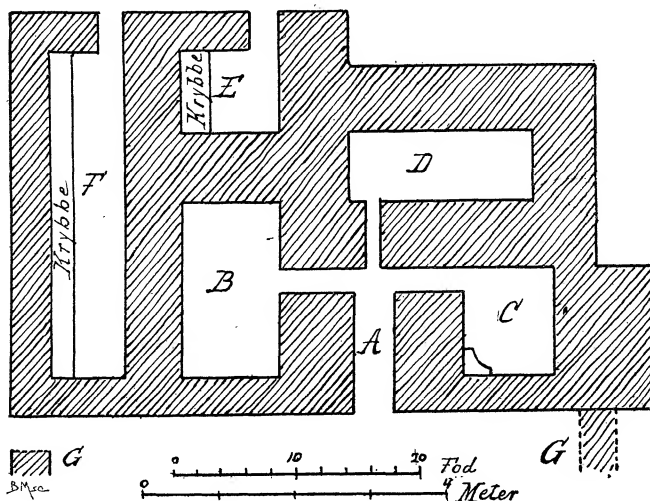
Naar man fra Krísuvík har redet i mange Timer gjennem det fuldkommen øde og vandløse Lavaterræn, som for største Delen optager Reykjanæs Halvøen, bliver man behagelig overrasket ved midt i Lavaen atter at træffe Vand. Det er den lille Kaldá, som snor sig hen mellem mørke Lavakupler og størknede Lavabølger. Paa det Sted, hvor Ridestien gaar over Aaen, er der en lille grøn Oase midt i Ørkenen. Her var i ældre Tid Sæter (*Sel*) fra en Gaard ved Havnefjord, og Stedet var endog fast beboet indtil for en femten Aar siden. Ruinerne af Gaarden ses endnu. De frembyde overmaade megen Interesse, idet de vise en stor Overensstemmelse i Bygningsmaade med visse Ruiner af Nordbogaarde i Grønland.

Husene paa Kaldársel have nemlig ikke, som ellers brugeligt paa Island, været opførte af Græstørv eller Græstørv og Sten i afvexlende Lag; men de ere hovedsagelig opførte udelukkende af Sten. Grunden hertil

Kaldársel. Murværk i Gangen (*A*).
(Efter Fotografi).

er simpelthen den, at der paa Stedet har været et Bygningsmateriale, som med Lethed kunde bruges. Den store Lavaslette bestaar nemlig for en stor Del af tynde Lavaskorper, som dække over store Hulheder. Denne Lavaskorpe, der engang har dannet mægtige Blærer, er let at bryde itu, ja, paa mange Steder er den endog selv indfalden, saa man ser ind i de mørke Huler nedenunder. Det er disse afbrudte Stykker af størknet Lava, som med stor Fordel ere anvendte til

Kaldársel. Grundplan af Beboelseshusene m. m.

A. bæjardyr. *B.* baðstofa. *C.* eldhús. *D.* búr. *E.* hesthús. *F.* fjárhús. *G—G.* Havegærde.

Bygningsmateriale i Kaldársel. Som vi se paa hosstaaende Afbildning, danne Lavastykkerne, lagte paa hinanden, en ypperlig Mur.

At man de fleste andre Steder paa Island har brugt og endnu bruger Græs- og Jordtørv til Husmurene, ligger i, at man som Regel ikke har haft andet Bygningsmateriale, thi Fjældarterne kløve ikke efter saadanne Flader, at de give brugeligt Bygningsmateriale.

Undersøger man Forholdene i de grønlandske Ruiner, viser det sig, at Sten ere anvendte i stor

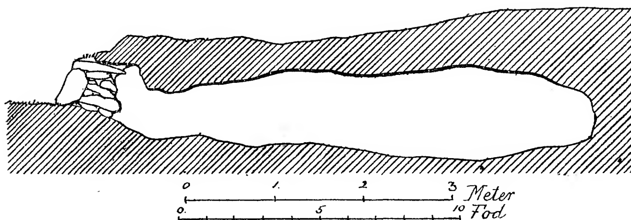
Maalestok, netop i de Ruiner, der ligge i Egne, hvor der findes Stenarter (f. Ex. den røde Sandsten), som kløve efter saadanne skarpe Flader.

Grunden til de mange Stenmure i de grønlandske Ruiner er simpelthen den, at Bygningsmaterialet paa Stedet har opfordret dertil. Det samme har været Tilfældet paa Kaldársel.

Ruinerne omfatte forskjellige Bygninger. Først og fremmest de sammenstillede Beboelseshuse, der ere opførte af Lavastykker. De store, lidt buede Flader have været anvendte til Tag over smalle Gange o. l. Foran Beboelseshusene ligger en Have, som gaar ned til Aaen.

Op til Beboelseshusene har været anbragt to Stalde, en lang og smal (F) til Faar og en mindre (E) til Heste.

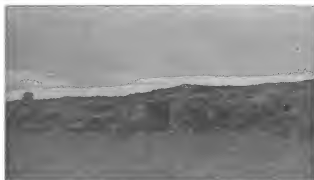
Begge ere forsynede med Krybber. Paa det lille Tun ligger desuden Ruiner af mindst et Hus, for-

Kaldársel. Snit af en underjordisk Hule i „Hraunet“ (ɔ: Lavamarken), hvilken har været brugt som Faarefold.

mentlig en Stald. Disse Bygninger ere dog ikke af særlig gammel Oprindelse. Hvad der imidlertid er det interessanteste paa dette afsides Sted, er de Ruiner af Folde og underjordiske Stalde, som findes imellem Lavakuplerne i Nærheden. De have alle været benyttede til Faarene, der jo, som bemærket, i ældre Tid gik ude Vinter og Sommer, og de bestaa, dels af underjordiske Huler, hvor de have kunnet finde Beskyttelse, dels i to overjordiske, kredsrunde „Faareborge“, af

hvilke den ene (Nr. I paa Grpl. Side 18) endog danner en hel kuppelformet, foroven lukket, Hvælving uden Spor af Tømmerværk.

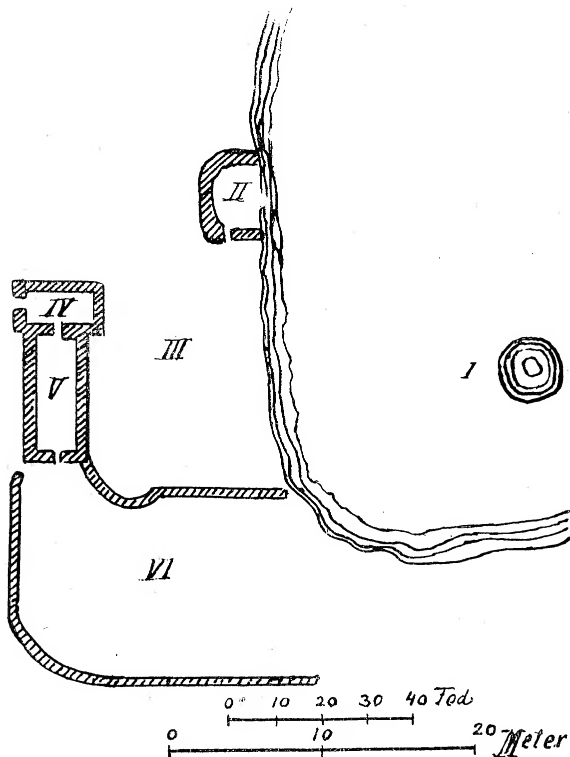
Kaldársel. Nedgangen til den underjordiske Faarefold i „Hraunet". I Baggrunden ses en Varde, ved Hjælp af hvilken Stedet findes.
(Efter Fotografi).

Endelig findes inde under en Klippeskrænt et Par sammenstødende Indhegninger (Grpl. III og VI) med til-

Kaldársel. Naturlig Revne i Lavamarken, som fører ned til en større underjordisk Hule, der har været benyttet som Faarefold.
(Efter Fotografi).

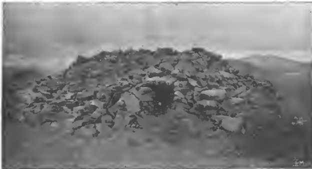
hørende mindre Indelukker (II, IV og V). To af dem (IV og V) danne aabenbart tilsammen en saakaldt „*Stekkur*“ (ɔ: Skillefold), hvor Lammene i Foraarstiden blev tagne fra Mødrene om Natten, for at disse skulde malke bedre

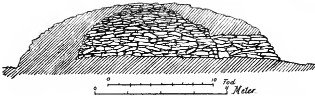
Kaldársel. Grundplan af Faarefolde o. l.
I. Lukket Fjárborg. II—VI. Aabne Faarefolde.

den følgende Morgen. Baade Mødre og Lam dreves ind i V, og her tog man Lammene fra og anbragte dem i IV, eller den saakaldte „*lambakró*“.

Paa de af Kommandør *Holm* og mig i Grønland undersøgte Nordbogaarde fandtes jævnlig slige Indretninger, hvorom man kan danne sig et Begreb ved at se Afbildingerne efter i „Meddelelser om Grønland“ Hefte VI og XVI.

Kaldársel. Cirkelrund Fjárborg (se Grpl. Nr. I).
(Efter Fotografi).

Kaldársel. Snit gjennem den cirkelrunde Fjárborg.
(se Grpl. Nr. I).

I Toppen findes en 6′ lang og 2 1/2′ bred Aabning for Luftudstrømning. Højden i Midten er 5′. Diameteren indvendig 14′.

Kaldársel. Faarefold (se Grpl. Nr. II).
(Efter Fotografi).

Allerede tidligere har jeg paavist de grønlandske Gaardes fuldkomne Overensstemmelse med de islandske, endog helt ned i Tiden. De her fremsatte Særegenheder, som findes paa Kaldársel, bestyrke end yderligere den fremsatte Paastand.

Ankomst til Reykjavík.

Den 8. Juli ankom vi til Reykjavík og blev her til den 16., navnlig for at gøre Studier i Museet og for at tegne og fotografere til Brug for Udstillingen. Ved saavel den nuværende Inspektør *Jón Jakobssons* som den tidligere Adjunkt *Pálmi Pálssons* Velvilje og kyndige Vejledning fik vi tilvejebragt en righoldig Samling af Gjengivelser af Museumsgjenstande samt en fortrinlig Samling af Fotografier af de gamle islandske Nationaldragter, som Museet indeholder.

Langs Vestkysten.

Med Kystdamper rejste vi derpaa op langs Vestkysten til Bredebugten. Her forlod vi Damperen ved *Skarðstöð*. Et kort Besøg helligede vi *Skarð* Kirke med den gamle, smukke Altertavle, ligesom vi besøgte den saakaldte *Illpurkadys* paa Højderne mellem Skarð og Búðardalur, hvor der efter Sagnet skal ligge en vis Illpurka begravet. Hun levede i den hedenske Tid i Búðardal. Da Kristendommen kom, og der byggedes Kirker baade i Búðardal og paa Skarð, forlangte hun — efter Sagnet — at blive jordet midt mellem begge Kirker, hvor hun havde mindst Udsigt til at høre Klokkeringningen.

At der paa Stedet har været anbragt en Dysse, er utvivlsomt. Den er nu rundagtig, 8 Skridt i Tværmaal og højest i Midten. Her er der af Stenene — aabentbart i senere Tid — lavet en $3^1/_2$ Fod høj Varde.

Barda-strands Syssel.

Vi sejlede nu over Bugten til Gaarden *Reykhólar* i Bardastrands Syssel. Det er vistnok Islands største Gaard, og her findes en stor Bedrift, bl. a. fanges der i For- og Efteraaret en Mængde Sæler paa Skærene i Bugten. Vi skulde navnlig foretage Undersøgelser af gamle hedenske Grave i Egnen mellem Reykhólar og

Gaarden *Berufjörður*. Her havde jeg den Glæde at gjense min Ledsager fra forrige Aar, *Brynjólfur Jónsson*, som nu atter efter det islandske Oldsagselskabs Foranstaltning skulde deltage i de arkæologiske Arbejder der paa Egnen.

Paa Reykhólar blev vi nogle Dage, hvorefter vi slog Teltene op ved Berufjord. I nogen Tid havde vi Standplads her og besøgte forskjellige Lokaliteter, bl. a. det gamle Thingsted i Torskefjordens Bund (*Þorskafjarðarþing*). Samtidig blev der foretaget Undersøgelser i gamle hedenske Grave. Efter Undersøgelsernes Afslutning, red vi langs Bunden af Bredebugten til *Ólafsdalur*, hvor der er en stor Mønster- og Landbrugsskole. Derfra fortsattes ind i *Dala Syssel*, hvor Gaarden *Fagridalur*, Thingstedet paa Þingeyri, og Hovet paa *Bessatúnga* besøgtes. Gjennem *Svínadalur* red vi til Egnen om *Hvammur* med de mange Mindesmærker fra Sagatiden. Gudehuset paa *Ljáskógar* besøgtes, og paa Hjarðarholt Kirkegaard fandtes to Runeligsten. Nu besøgtes Ødegaarden *Hrútsstaðir* og *Haukadalur* med Ruinerne af Erik den Rødes Gaard Eiríksstaðir. Gjennem *Stranda Syssels* Sydende gik Turen derpaa til *Húnavatns* Syssel, hvor vi bl. a. opholdt os i nogle Dage i Egnen ved Staðarbakki og Melstaður. Derpaa opmaalte vi *Borgarvirki*, et gammelt Befæstningsanlæg, besøgte Þíngeyrar (Thingöre) og ankom til Handelspladsen *Blönduós* ved Blandas Munding. Ad Fjældveje naaede vi herfra Sauðárkrókur (Søderkrog), Handelssted i Skagefjord. I Skagefjordsdalen var det navnlig de sidste Græstørvkirker, som blev gjorte til Gjenstand for Undersøgelse, ligesom *Hólar* gamle Bispesæde i *Hjaltadalur* og *Hegranes* Thingsted besøgtes og opmaaltes.

Dala Syssel.

Hunavatns Syssel.

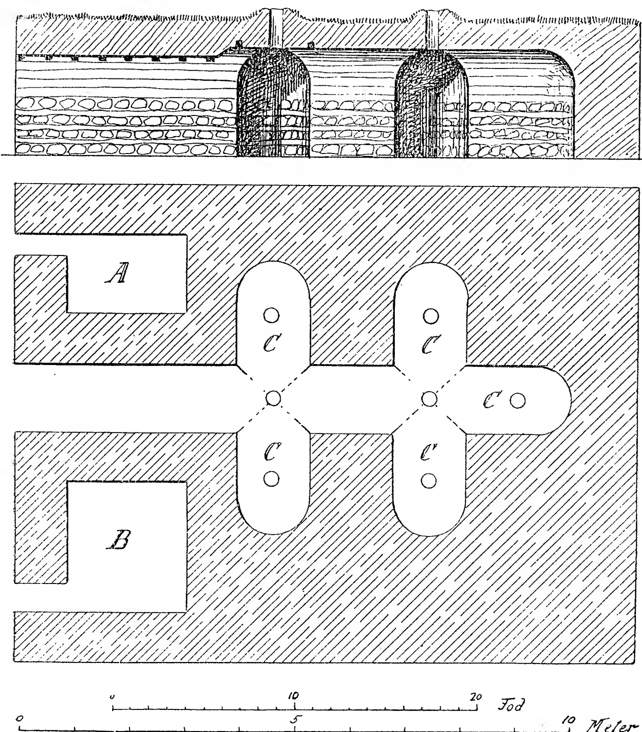
Skagefjords Syssel.

Medens Klein nu foretog forskjellige Opmaalinger m. m. af Kirkerne, gjorde jeg en Afstikker fra Hólar ad den stejle og interessante Fjældvej over *Heljardalsheiði* ned i Svarfaðardalur og videre til *Akureyri*, hvor jeg ønskede at konferere med Amtmand *Briem*,

Akureyri.

i Anledning af, at jeg havde tilbudt at afmærke den saakaldte *Kjalvegur* (Kjølvej), naar vi paa Vejen gjennem det indre Højland tilbage til Reykjavik passerede denne gamle, nu opgivne Ridevej.

Paa Ridtet til og fra Akureyri fik jeg Lejlighed til at bese forskjellige Hovtomter og andre Fortids-

Staldbygning fra Øfjord.

A og *B*. Hestestalde. *C C*. Kostald opført alene af Sten og Jordtørv i Hvælvingskonstruktioner.

levninger. Endvidere besaas en meget interessant gammel Bygning paa en Gaard ved *Möðruvellir*. Den var opført alene af Jordtørv, saaledes at endog Taget var dannet deraf. Det var en Kostald med fuldstændig Hvælvingskonstruktion — atter et Bevis for, at man paa Island har vidst at nøjes med det for Haanden

Særegen Bygningsmaade.

værende Materiale. Tilbagevejen til Skagefjord lagdes gjennem *Öxnadalur*.

Den 12. August vare Klein og jeg atter samlede paa Gaarden *Gilhagi*, sydlig i Skagefjordsdalen. Herfra gik vi over Kjølen til *Geysir*, *þingvellir* og *Reykjavík*.

Over Kjølen afmærkede vi, saaledes som vi havde foresat os, en Vej, der forhaabentlig vil blive benyttet. Jeg skal dog ikke her nærmere omtale denne Rute, om hvilken der allerede fra min Haand, foreligger Beskrivelser, baade i „Geografisk Tidsskrift“ 14. Bind, og i „Den danske Turistforenings Aarbog“ 1899, samt i Særstykkerne „Gjennem affolkede Bygder“ og „Tværs oven Kjølen“. Over Kjølen

Den 20. August befandt vi os atter i Reykjavik, hvor vi fortsatte vore Studier i det derværende Museum. Efter fjorten Dages Ophold i denne By tiltraadte vi Hjemrejsen til Danmark, idet vi med Kystdamper gik til Islands Østland og derfra over Færøerne og Leith til Kjøbenhavn, hvortil vi ankom den 18. September. Til Reykjavik.

Paa Rejsen havde vi opmaalt, tegnet og fotograferet, hvad vi havde truffet af interessante Ting, navnlig gjaldt dette Fortidsminderne, Kirker og Kirkegaarde samt Museumsgjenstande i Reykjaviks Museum. Overalt have vi modtaget Støtte og Hjælp ved vort Arbejde; navnlig have vi de islandske Præster, det islandske Oldsagselskabs Bestyrelse, den i Reykjavik dannede Komité til Indsamling af Sager til Pariserudstillingen, og, som ovenfor nævnt, Museets Inspektør at takke for den store Velvilje, hvormed de have støttet vort Arbejde.

Vi skulle nu gaa over til at omtale enkelte af Undersøgelserne lidt nærmere.

Hedenske Grave.

Den første Landnamsmand kom, som bekjendt, til Island i Aaret 874, og Kristendommen blev indført

paa Island i Aaret 1000. Den Periode, i hvilken Islænderne blev begravede paa hedensk Vis, kan altsaa kun have varet i 126 Aar. Det er derfor ikke at vente, at de hedenske Grave fra denne Tid skulle findes i større Mængde. Forholdet er da ogsaa det, at de ere meget sjældne. I Reykjavikmuseet og i Nationalmuseet i Kjøbenhavn findes kun nogle faa større*) Gravfund. — Ialt kjendtes der kun i 1882 30—40 Gravfund fra hedensk Tid paa Island. I mange Tilfælde ere Høvdingene ifølge Sagaerne blevne begravede paa Hjemmemarken, og der paavises endog hist og her paa Tunene Smaahøje, som ifølge Sagnene skulle indeholde bestemte Mænds Lig; men dels ere Sagnene meget lidet at lide paa, dels ere slige Grave i mange Tilfælde blevne sløjfede i Tidernes Løb, naar Tunet blev taget under Behandling.

Større Samlinger af formentlige Smaagrave vare vel paaviste et og andet Sted; men intet bestemt vidstes om, hvorvidt de virkelig vare Grave, ligesom de heller ikke vare undersøgte.

Da der til det islandske Oldsagselskab var indgaaet Meddelelse om, at man i nogle Smaagrave ved **Berufjördur.** Bunden af Berufjord havde fundet enkelte Gjenstande fra hedensk Tid, anmodede man mig om sammen med Hr. *Brynjólfur Jónsson* at foretage en Undersøgelse paa Stedet. Desværre gav denne Undersøgelse ikke noget videre stort Udbytte. Da man imidlertid hidindtil har været ret uvidende om de hedenske Gravskikke paa Island, kunne selv sparsomme Oplysninger have sin Betydning.

Der undersøgtes:

1) En Gravplads i Nærheden af Gaarden *Skerðingsstaðir* ved *Reykhólar.*

Paa en lang Strækning nedenfor Fjældene ligger et temmelig bredt og fladt Underland. Paa en For-

---

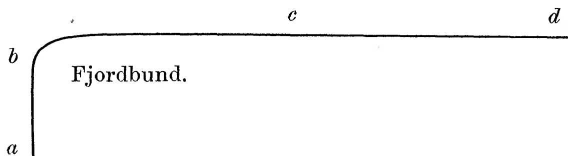
*) Kaalund: „Islands Fortidslævninger" i Aarb. for nord. Oldkyndighed og Historie 1882, Side 56 o. flg.

højning her er bl. a. Gaarden Reykhólar bygget. Ud mod Havet er Underlandet afsluttet af flade Klippenæs af vulkansk Oprindelse. Udenfor disse Næs ligger fuldt op af Øer og Skjær, hvor Sælerne holde til. Saavel ved Næssene som paa Skjærene er Landing meget vanskelig.

Paa et saadant fladt Næs med Klippebund saas en Del aflange Stenindfatninger af godt Mandslængde og halvt saa brede, hvilke for største Delen vare forsænkede i Midten. Ved Undersøgelsen viste det sig, at de vare Grave, eftersom der fandtes enkelte Menneskeknogler, men Gravene vare alle tomme, maaske ødelagte i tidligere Tid.

Ligene havde aabenbart været anbragte lige under Jordens Overflade. Dertil havde de været omsatte af Sten, ligesom der formentlig havde været anbragt andre Sten og Græstørv over Ligene.

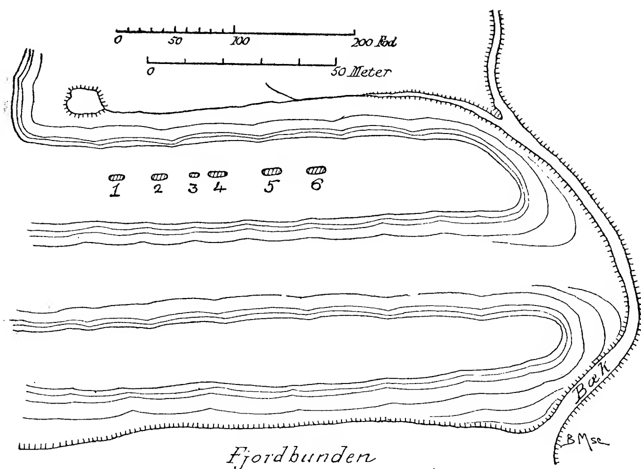
2) Fire Gravpladser i Nærheden af Gaarden *Berufjörður* i Bardastrandar Syssel.

a) Paa en Bakkeskraaning findes en fire, fem ødelagte Grave af lignende Art som ovenfor omtalt. I en af dem fandtes en Mosaikperle, i en anden nogle Stykker forrustet Jærn.

b) Paa en isoleret Bakke og ved sammes Fod ses Rester af, som det formodes, stenindfattede Grave (henholdsvis 5 og 2). Udgravning i en enkelt gav intet Udbytte.

c) Paa en gammel Strandlinje af Rullesten, c. 30 Fod over Havfladen og c. 300 Fod fra Stranden, fandtes 6 stensatte Grave, liggende i en Linje fra Øst—Vest.

Gravplads med hedenske Grave (*c*) paa Gaarden Berufjörðrs Ejendom i Bredebugten. Barðastrandar Syssel.

Nr. 1 indeholdt intet.

Nr. 2 var 6 Fod lang og c. 2 Fod bred. I den laa, c. $2^1/_2$ Fod dybt, Skeletdele af et Menneske. Brystkassen og Dele af Hjærneskallen vare bevarede. Ved dette Lig var tidligere fundet:

Et Øxeblad af Jærn, godt 5" langt.

En Slibesten af Skifer.

Nogle Jærnnagler.

Et c. 3" langt Brudstykke af Jærn (Kniv?).

Vi fandt desuden: En Del forrustet Jærn, blandt hvilket et Stykke, paa hvilket der sad Rester af Vævning med Uldhaar. Største Delen af Jærnet skal være fundet „ved Ligets ene Side i en lang Linie". Det er formodentlig Rester af et Sværd. Endelig fandtes:

Et 4" langt Jærnspiger, hvis Hoved er c. 1" i Firkant.

Nr. 3. 14 Fod Øst for foregaaende laa en 3 Fod lang og 2' 4" bred Grav, i hvilken der kun fandtes en Del Hestetænder af eet Individ i en Dybde af et Par Fod.

Nogen hel Hest har aabenbart ikke kunnet finde

Plads i denne lille Grav, derimod vel et Hestehoved. Denne Anbringelse af kun Hovedet har man aabenbart ladet sig nøje med af Hensyn til det vanskelige i at udgrave Plads til en hel Hest.

Lignende Tilfælde ere kjendte fra Norge. *Rygh* fremhæver nemlig*), at i mange Tilfælde synes kun enkelte Dele af Dyr (f. Ex. Hovedet af en Hest) at være nedlagte i Gravene. Sligt er ifølge Kaalund ogsaa tidligere iagttaget paa Island, hvor Hesten i tolv Tilfælde vides at have fulgt sin Herre i Graven, dog saaledes, at den for to Graves Vedkommende har faaet en egen, kredsrund Dysse. Med Hesten er i det mindste i 3 Tilfælde Hunden fulgt, og i to Grave fandtes kun Menneske- og Hundeben.

Her ved Berufjord har Hestehovedet været begravet for sig, tæt ved en anden Grav. 8 Alen Øst for Nr. 3 findes nemlig en nu tom, stensat Grav *(Nr. 4)* af den sædvanlige Størrelse for Menneskegrave. Til denne har formodentlig Nr. 3 dannet et Appendix.

Endnu to tomme Grave *(Nr. 5* og *Nr. 6)* fandtes Øst for Nr. 4.

d) Endnu østligere paa den stenede Flade ovenfor Skrænterne og paa begge Sider af Postvejen findes en halv Snes tomme Stenkister uden Randbeklædning, af lignende Art som de beskrevne. Et Par blev udgravede, dog uden at der fandtes noget.

I alle de omtalte Grave har der øjensynlig været nedlagt ubrændte Lig. — Paa Island kjendes, ifølge Kaalund, i det hele taget kun saadanne Begravelser. — Der har været gravet et aflangt, firkantet Hul i Jorden, afpasset efter Ligets Længde og til en Dybde af nogle faa Fod. Hullet har stundom været omsat med Sten, og Graven er fyldt op med Jord og Sten til i Højde med Jordoverfladen. Maaske have Gravene i sin Tid været højnede af Jordlag til smaa Tuer, som man ser

---

*) Jfr. O. Ryghs Afhandling om den yngre Jærnalder i Norge i „Aarb. for nord. Oldk.“ 1877.

dem paa Kirkegaardene, men nu er dette Jorddække i alle Tilfælde forsvundet.

Retningen for de fleste Grave var Øst—Vest. Dog fandtes der flere med derfra afvigende Retninger.

Naar der i de fleste Grave ikke er fundet noget Gravgods, ligger det formentlig dels i, at saadant ikke har været nedlagt, dels i, at Gravene i flere Tilfælde have været plyndrede allerede i gammel Tid.

Vaarthingsteder.

Paa Vaarthingene, af hvilke Fristaten jo havde 13, samledes Folk, som bekjendt, i nogle Dage om Foraaret, forinden de drog til Althinget paa Thingvellir. Og dér afgjordes visse Tvistigheder endeligt, medens andre, om hvilke Enighed ikke var tilvejebragt, senere fremførtes paa Althinget.

Paa Vaarthingstederne var der altid „Boder“ eller firkantede Vægge af Græstørv eller Græstørv og Sten, over hvilke der i Thingtiden blev lagt Vadmelstag, og i hvilke Thingfolkene boede. Desuden fandtes Lokaliteter for Domsafsigelse, Domsforkyndelse o. l. Det er imidlertid et Spørgsmaal, om disse Lokaliteter have været faste.

Vi havde Lejlighed til at opmaale et Par af disse Thingsteder.

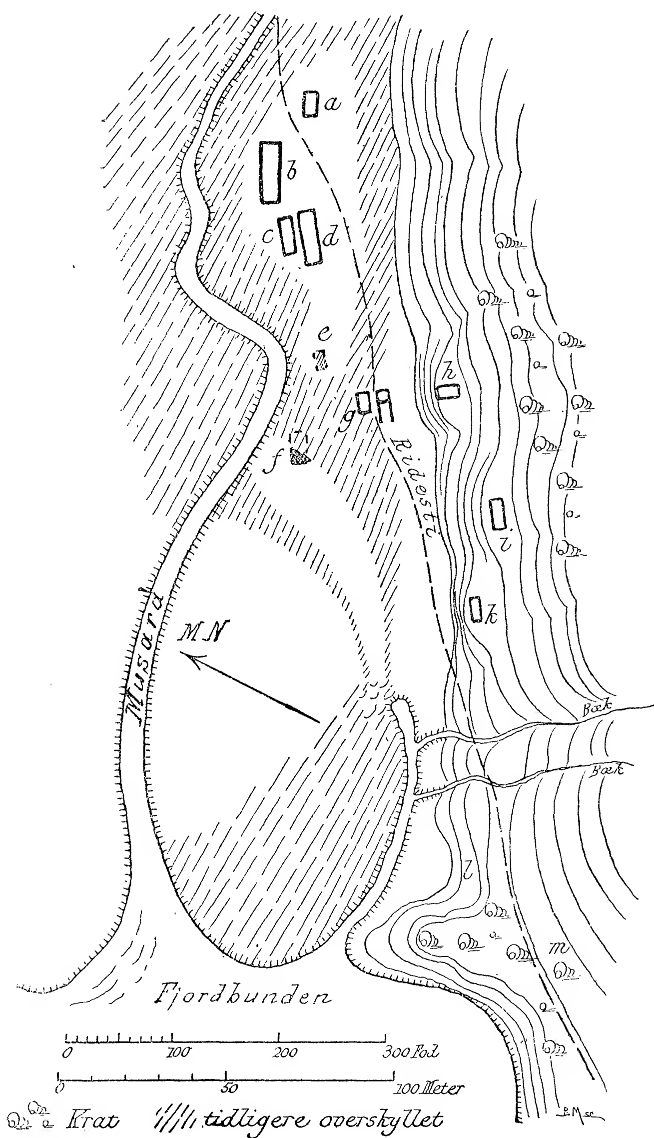
Þorskafjarðar Þing.

Torskefjords Thingsted (Þorskafjarðar þing) ligger i *Barðastrands Syssel* og i Bunden af den smalle Torskefjord. Det var ifølge Kaalund*) Vestfjordenes Hovedthingsted, og det dannede i Forbindelse med Tværaa- og Thornæs-Thing de tre Vaarthing i Vestfjordingefjerdingen.

Thingstedets Beliggenhed var i Hovedsagen bekvem. Der fandtes dog ikke nogen god Landingsplads; thi Fjordbunden er meget flad, og ved Lavvande ligger hele den indre Del af Fjorden tør lige til $1/4$ à $1/2$ Mil fra Thingstedet.

---

*) Kr. Kaalund: Bidrag til en hist.-top. Beskr. af Island I Side 524.

Torskefjords Thingsted i Bardastrands Syssel.
(Þorskafjarðar þing).

a. Tomt af „Steindors Bod“ (20′ × 36′). *b.* Bodtomt (26′ × 69′). *c.* (19′ × 46′). *d.* Tomter af „Haukadalernes Boder“ (22′ × 68′). *e.* Utydelig Bodtomt. *f.* Rester af en do., der har været kaldet „lögrjetta“ i senere Tider. *g.* Stedet for „Gests Bod“, nu ødelagt. Ovenpaa og ved Siden er bygget et Køkken og et Forsamlingshus til Brug ved Folkefester. *h.* (15′ × 23′), *i.* (17′ × 35′) og *k.* (14′ × 26′) Bodtomter. *l.* og *m.* Utydelige Spor af do.

Músará løber nærmest den østlige Side af Dalen. Mellem denne og Fjældsiden er kun en Strimmel fladt Land paa 100 til 200 Alens Bredde. Paa denne findes Ruinerne af flere Thîngboder, ligesom saadanne ogsaa findes paa Dalskraaningen mod Øst.

Som det ses paa foranstaaende Kort, er Terrænet for en stor Del blevet oversvømmet af denne lille Musaraa, som aabenbart til Tider har forandret sit Leje paa den flade Dalbund. Der kan næppe være Tvivl om, at der tidligere har været flere Tomter end nu, hvilket Kaalund ogsaa formoder. Der findes ialt en halv Snes sikre Bodtomter (*a*—*k*), hvortil kommer et Par usikre (*l* og *m*). Sex af disse Boder have ligget paa den flade, sandede Dalbund, medens tre ses paa Dalskraaningen mod Øst, hvor der gror lidt Krat.

Kaalund angiver Bodernes Antal til 12, og han beretter, at der efter Sigende oprindelig paa Øren Øst for Musaraa skal have staaet en fuldstændig Dobbeltrække. Han skriver endvidere: „I Rummet mellem Rækkerne, længere nede og nærmere Fjordbunden end nogen tidligere omtalt Bod, ses en Tomt, der nu tildels er afbrudt og kommen i Øre, da Aaen ogsaa en Tid trængte sig ind her. Den har været kredsrund og omtrent 5 Favne i Diameter og synes at have haft en Indgang ud mod Fjorden. I 1874 forevistes den som en „*lögrjetta*"; hvorvidt Benævnelsen er støttet ved længere Tids Tradition, maa synes tvivlsomt, da hverken den antikv. Indb. eller Sognebeskrivelsen omtaler nogen saadan."

Denne Tomt er paa Grundplanen mærket *f*. Den viser sig nu nærmest som Rester af en firkantet Bod, hvis ene Ende ved Bortskylning er bleven rundagtig. Der kan næppe være Tale om, at den kan have været „*lögrjetta*", endsige „Domring", som man har villet paastaa.

Der kan i det hele taget ikke paavises nogen slig „Domring" her paa Thingstedet, og efter gamle Folks

Sigende har der heller ikke i gamle Dage været Tale herom.

I de ældre Sagaer Landnámabók og Tvær sögur af Gísla Súrssyni nævnes Torskefjords Thingsted et Par Gange, saaledes som af Kaalund anført. Navnlig gjælder dette i Anledning af den Faderhævn, som *Vesteins Sønner* her udøve mod *Torkel Surssön.*

Gest Oddlejvssön sætter Drengene i Land yderst ude paa Fjordens Vestkyst; herfra begive de sig landvejs til Thinget og slutte sig til Tiggeren *Hallbjörn,* som plejede at drage om i Herrederne med et Følge paa 10—12 Mand, og som teltede sig sin egen Bod paa Thinget. Han gaar med dem til Stranden og nævner Navnene paa Høvdingene, efter som disse lægge til Land. Ogsaa *Torkel Surssöns* Navn faa de at vide, idet denne lægger til ved Fjordens inderste Vig *(Fjarðarhornit).* Torkel gaar i Land og sætter sig ned et Steds, medens hans Folk føre Varerne i Land fra Skibet. Hans Svoger *Börk den digre* telter deres Bod. Drengene gaa nu hen til Torkel, laaner hans Sværd for at bese det, og med dette hugger den ene Hovedet af ham. De løb derpaa op forbi Boden, som Börk teltede, og forsvandt derpaa i den nærliggende Skov.

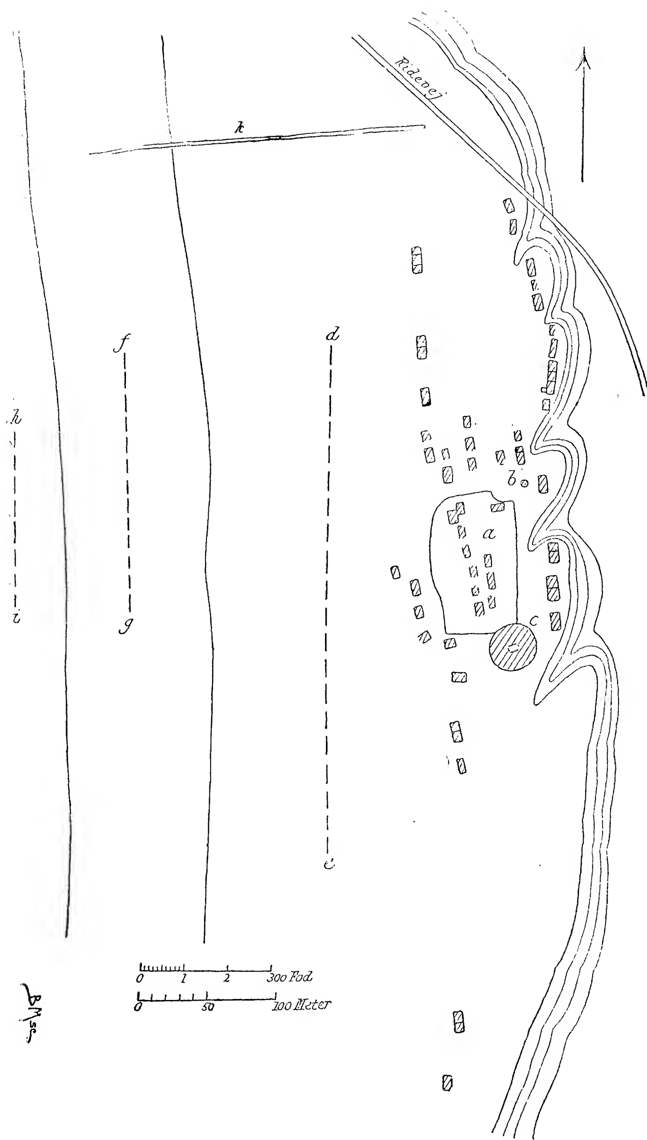
Pladsen, hvor Gest's Bod stod, paavises endnu *(g),* ligesom „Haukadalernes Bod“ eller Torkel Súrssons og Börks Boder endnu ere til *(c* og *d).* Det Krat, hvortil Drengene flygtede, var aabenbart det samme, som endnu er til tæt ved Boderne paa Bjærgskraaningen.

Som Thingskrænt kunne flere af Skrænterne paa Dalskraaningen have været benyttede. Hvor Dommene ere blevne afsagte, vides ikke.

Hegranæs Thingsted (Hegraness þing) var et af Nordlandets fire Vaarthing, og Høstthinget holdtes ogsaa her. Det benyttedes — ifølge Kaalund*) — endnu i

Hegraness þing.

*) „Island“ II, Side 77.

Hegranæs Thingsted i Skagefjords Syssel.
(Hegraness þing).

a. I senere Tider indhegnet Tún, hvorpaa baade findes gamle Thingboder og nyere Hustomter. *b.* Lille kredsrund Indhegning, 10' i D. *c.* Større kredsrund Indhegning, c. 56' i D., der vistnok har hørt til Tunet som rjett. I senere Tider har Sagnet (vistnok fejlagtigt) ment at *b* og *c* vare „Domringe".

d.—e. Linje, i hvilken der ligger 19 Boder.
f.—g. — - — — — 6 do.
h.—i. — - — — — nogle faa do.
k. Gammelt Gærde, der fortsætter sig længere mod Vest.

det 14. Aarhundrede. Da jeg tidligere har beskrevet Thingstedet*), skal her kun knyttes nogle Bemærkninger til hosstaaende Kort.

Som det ses, ligge Thingboderne — af hvilke der er c. 80 — i 4—5 Rækker fra Nord til Syd langs med en Skrænt. Denne er 15—20 Fod høj, og fra dennes Fod i østlig Retning strækker sig en ganske flad Slette lige til Herredsvandenes østre Løb. I Oldtiden har dog Vandet rimeligvis gaaet betydeligt nærmere til Skrænten end nu.

Boderne ere ganske af den sædvanlige Slags. Flere af dem ere sammenliggende eller afdelte. De i Linierne *d—e*, *f—g* og *h—i* liggende ere nu meget utydelige. Jordsmonnet er her delvis opbrudt af Jordfygning.

De vestlige Tomter have, paa Grund af deres store Afstand fra de andre Boder, muligvis ikke været brugte af Thingfolk, men kunne have været benyttede af saadanne Kjøbmænd, som, efter hvad man ved, opholdt sig paa Thingstederne for at gjøre Forretninger.

Noget Syd for den sydligst angivne Bod findes en Kilde, hvor Thingfolkene kunde hente Vand. De fleste af disse ere vel komne ridende til Thinget; men det ses dog af Sagaerne, at man er sejlet lige til Thingstedet.

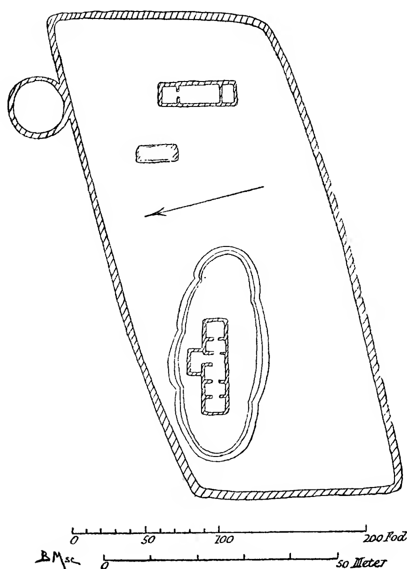
I senere Tid er dette blevet noget forstyrret ved, at der har været anbragt et indgærdet Tun med paastaaende Faarestalde *(a)*, hvorved flere af Bodtomterne ere blevne ødelagte eller overbyggede. Tilmed har dette Faareetablissement sikkerlig bidraget til at styrke Troen paa faste „Domringe"s Tilstedeværelse paa Thingstederne. Som det ses, støder der nemlig til det indgærdede Tuns sydøstlige Hjørne en rund Indhegning *(c)*, som netop er bleven antagen for „Domring". En saadan, mente man nemlig, skulde findes paa ethvert Thingsted, uden at der dog noget Steds i Sagaerne findes Beviser

*) „Fortidsminder og Nutidshjem", Side 226 o. flg.

herfor, og da der nu fandtes ikke blot én, men to runde Indhegninger, nemlig foruden den større *(c)* en ganske lille *(b)*, mente man ikke der var Tvivl om, at de vare Domringe; ja, den Bonde, som i 1896 paaviste mig Stedet, kaldte endog dristigt den lille Cirkelindhegning for „Femterdommen", skjønt ingen saadan Domstol jo funktionerede paa Vaarthingstederne.

Den store Indhegning *(c)* er dog simpelthen i dette Tilfælde ikke andet, end hvad der træffes ved mangfoldige gamle Gaarde og Sætere baade paa Island og Grønland — nemlig en stor rund Faarefold. I ældre Tid var den runde Form den almindeligste; senere ere de som oftest blevne firkantede.

Til Støtte for min Opfattelse skal jeg her forelægge Grundplanen af en ældgammel Ødegaard ved

Den gamle Ødegaard Titlingsstaðir.
c. 2000 Alen S. S. V. for Gaarden Reykhólar i Bardastrands Syssel.

Indenfor Tungærdet ligge Beboelseshusene (vestligst) paa en lille Forhøjning samt to Udhuse (østligst), hvoraf det ene sikkerlig er Stald. Udenfor Tungærdet og stødende op til samme ses en rund Indhegning, der har været brugt som Fold.

Navn *Titlingsstaðir* paa den nuværende Gaard Reykhólars Ejendom i Bardastrands Syssel. Til Tungærdet støder nemlig her en saadan Fold under ganske lignende Forhold som paa Hegranæs. At Folden paa sidstnævnte Sted er meget større, er sikkert, fordi der har været et større Faarehold, hvortil Stedet ypperligt egnede sig. Titlingsstaðir.

Lignende runde Folde findes mange andre Steder. Vi saa bl. a. en 30 Fod bred, rund Fold paa den saakaldte Húsamela paa Barmahlíð, tæt ved en Sæter, der hørte til Reykhólar*).

I *grønlandske Ruingrupper* vil man ligeledes finde dem, ikke blot ved Gaardene, f. Ex. ved Ruingruppe Nr. 1, Fig. 8, Nr. 3 Fig. 2, Nr. 20 Fig. 4 og 8, Nr. 29 Fig. 8 o. s. v., men ogsaa ved Sætere som f. Ex. Ruingruppe *30 a*, Fig. 2**). Sammenligning med grønlandske Ruiner.

Hvad angaar den ganske lille Cirkelindhegning *(b)*, der er meget mindre — kun 10 Fod i Diameter — og saare utydelig, da har den formodentlig ogsaa været anvendt som Fold. Som „Domring“ var den i alle Tilfælde for lille.

En anden Omstændighed, som absolut taler mod, at disse Indhegninger have været benyttede som „Domringe“, er den, at det vilde have været ubekvemt at have dem liggende saa tæt op ad Boderne som her.

Vil man endelig hævde, at disse Cirkelindhegninger ere samtidige med Boderne, da behøver man jo dog ikke at antage dem netop for „Domringe“. De kunne meget godt have været Hestefolde, hvor man indsatte sine Heste for en kort Tid. Saadanne store, runde Folde (*Hestarjett*) findes ved de fleste Kirker og ved mange Gaarde, ligesom man endog kjender dem fra Gudehovenes umiddelbare Nærhed.

Endnu et tredje af Fristatens tretten Vaarthing

---

*) Se ligeledes „Gjennem affolkede Bygder“, Tavle XIX og XXII.

**) Meddelelser om Grønland, XVI.

Þingeyrar Þing. besøgtes, nemlig Þingeyrar (Thingøre) i Hunavatnssyssel; men her findes næppe Spor mere tilbage deraf. Nogle Tomter, som ligge i Nærheden af den nuværende Kirke, hidrøre nemlig efter Sigende ikke fra Thingstedet.

Endnu et Par andre Steder besøgtes, hvor Traditionen siger, at der har været afholdt Thing.

Þingeyri. Dala Syssel. Ved Þingeyri (Thingøre), et lille fladt Næs, som skyder sig ud i Bredebugten Vest for Staðarhóll i Dala Syssel — omtrent lige over for Reykhólar — har man villet se et Thingsted. Der findes ganske vist her en eller to utydelige firkantede Tomter, men iøvrigt intet til Oplysning og Begrundelse af Traditionen. Et saakaldet „*Völundarhús*“, som skulde være blevet opført i Form af en Labyrinth, paavises sammesteds, men de lange, lave, uregelmæssige, smaa Jordforhøjninger ere sikkerlig kun dannede paa naturlig Maade af nedskyllet Sand fra Fjældet.

Thingsted ved Geysir. Sluttelig skal anføres, at der i Nærheden af *Geysir* i Dalen Nord for det Fjæld (*Laugarfjall*), ved hvis Fod Kilderne ligge, paavises nogle Tomter, som have været tydede som hidrørende fra et Thingsted. I Sturlungasaga meddeles, at der holdtes Thing paa *Haukadal*. Da man intet Thingsted ellers har kunnet paapege i Nærheden af Are Frodes gamle Gaard, har man ment, at Thinget mulig havde været holdt i Dalen Nord for Laugarfell. Grunden hertil er, at man paa Stedet har fundet 2 kredsrunde Indhegninger, som man har tænkt vare „Domringe“, samt endvidere nogle firkantede Tomter, der skulde være Boder.

Jeg besøgte Stedet og fandt ganske rigtig de to cirkelrunde Indhegninger samt 5 firkantede Tomter, men jeg fik det bestemte Indtryk, at vi her kun have at gjøre med et af de sædvanlige gamle Faareetablisse-

menter med tilhørende runde Folde. At basere Thingstedets Beliggenhed paa Fundet af to kredsrunde Tomter synes mig uforsigtigt, naar det endnu langtfra er bevist, at der paa Thingstederne var faste, kredsformige „Domringe“.

Flere Steder paa Island paavises endnu Thingskrænter (þinghóll) og Lovretter *(lögrjetta)*, ofte endog paa samme Sted, som f. Ex. ved *Hvammur* i Dala Syssel. I disse Lovretter skulde der aabenbart være holdt „Lov og Dom“. Er det virkelig Tilfældet, skrive de sig sandsynligvis fra Tiden efter Fristatstiden. Thingskrænter og Lovretter.

Jeg har set og opmaalt en Del saadanne — i mange Tilfælde have de simpelthen vist sig at være Folde, saaledes f. Ex. i Öxnadalen ved Gaarden *Bakki*, hvor der findes en uregelmæssig firkantet og tvedelt Indhegning, der sikkerlig ikke er andet end en gammel Skillefold. Naar Lammene blev bragte hjem fra Afsletten om Efteraaret, var der Brug nok for saadanne. De Steder, hvor Fordelingen af Faarene skete, benævnedes ogsaa simpelthen *„lögrjett“*, hvorved Forvexling let kunde ske.

Runeindskrifter.

Fra Island kjendes ingen Runeindskrifter fra hedensk Tid, derimod en 40—50 Indskrifter fra Middelalderen, hvilke alle ere fra Ligstene. Enkelte af dem ere endog fra meget sen Tid. Som oftest er der til Ligstenene benyttet lange Basalt-Prismer med tre, fire eller fem Sideflader, og Stenene have da været anbragte paa langs af Graven i liggende Stilling, saaledes at den øverste Flade eller de øverste Flader bare Indskriften.

Ved *Hjarðarholt Kirke* i Dala Syssel fandt vi to Runeligsten, af hvilke den ene ikke før var omtalt, medens den anden for saa vidt ogsaa var ny, som dens Findested ikke mere var kjendt. Hjarðarholt.

Førstnævnte havde Indskriften

Biarni : Biarna : So.....*)
[Biarne Biarnes(øn)].

og bestod af et 21" langt, højst $8^1/_2$" tykt, firkantet Brudstykke af lys, gullig Sandsten.

Sidstnævnte bestaar af et 2 Alen 2" langt og højst 8" tykt femsidet Prisme af sort Basalt, der nu er brudt i to Stykker. Paa Prismets ene Flade findes Indskriften:

Her ligr Hall Arason.
(ɔ: Her ligger Hallr Aressön).

Denne Sten sad som Tærskelsten i Kirkemuren under Indgangsdøren i Gavlen til Kirken.

I Jon Sigurdssöns Samlinger findes den aftegnet, men uden Angivelse af Findested.

Kaalund mener, at Sprogformen *(r* for *ur)* tyder paa, at den er ældre end c. 1400.

Begge disse Ligsten blev efter Samraad med Stedets Præst, Sira Jón Guttormsson, besørgede til Oldsagssamlingen i Reykjavik, hvor de nu befinde sig.

Kaalund skriver i „Islands Fortidslevninger“ angaaende Runeligstenene**): „Deres Alder er naturligvis vanskelig at bestemme; nogle Indskrifter vise ved deres Indhold tilbage til den katholske Tid, for andres Ved-

*) Dr. phil. Björn M. Olsen og Dr. Kaalund have vist mig den Velvilje at tyde Indskrifterne.

**) Kr. Kaalund: Islands Fortidslævninger i „Aarb. f. nord. Oldk. o. Hist.“ 1882.

kommende advarer det sjuskede og moderne Sprog mod at tillægge dem nogen synderlig høj Ælde; dog fejler man næppe ved at henføre de allerfleste Runestene til Middelalderen."

Senere Tiders Runeindskrifter.

I Sammenhæng hermed skal tilføjes, at man endnu paa Island i vort Aarhundrede har anvendt Runeindskrift paa Ligsten. Paa *Reykjavik* Kirkegaard ses f. Ex. saaledes en saadan, og paa *Glaumbœr* Kirkegaard i Skagefjord findes ligeledes en fra 1847. Denne sidste er rejst over afdøde Professor K. Gislasons Moder, og dens Tilblivelse skyldes vel nærmest Gislasons Faders antikvariske Tilbøjeligheder.

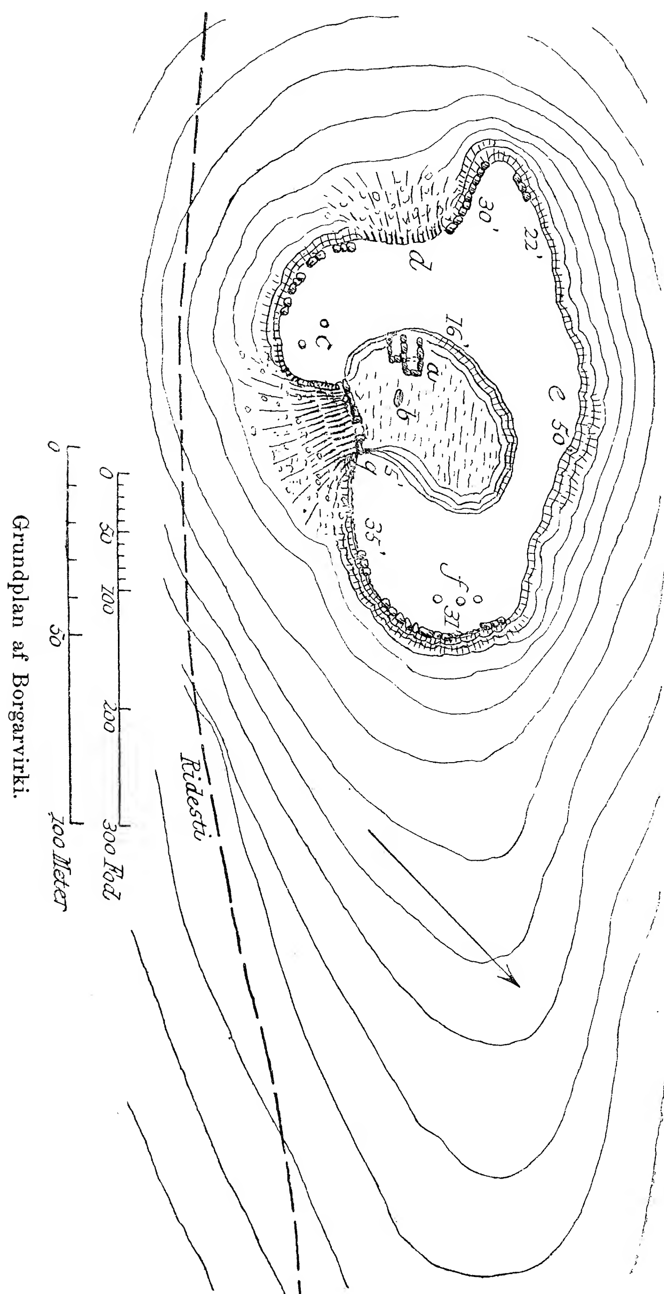
Borgarvirki.

I Hunavatns Syssel ligger en lang Dal ved Navn Videdal *(Víðidalur)*, i hvilken Videdalsaaen (Víðidalsá) løber. Denne munder ud i en stor Indsø *Hóp*, der atter har Udløb i Havet. Sydvest for Hóp ligger i

Borgarvirki, set fra Storeborg i Nordøst.
(Efter Fotografi.)

Dalen en anden Indsø, *Vesturhópsvatn*. Mellem disse to Søer skyder et lavere Fjældparti sig frem i Dalen, og paa dettes Ryg ses viden om et lille fladt kastel-

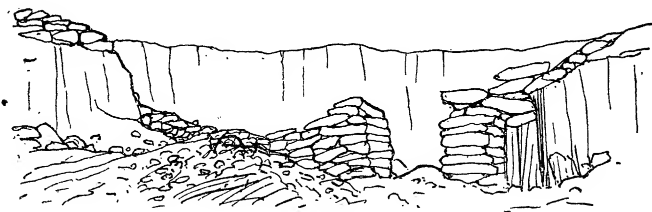

Grundplan af Borgarvirki.

lignende Fremspring, dette er *„Borgarvirki“* (-virke). Ved dets Fod ligger mod Nord Gaarden Storeborg, mod Syd Lilleborg. Fra Toppen af Virket haves en fortrinlig Udsigt mod Nord og Nordost over Hóp'et til Havet, mod Vest over Vesturhópsvatn til Bjærgene hinsides dette, Viðidals-Fjældene og langt borte til Eriks-Jøkuls sneklædte Top.

„Borgarvirki“ er en af Naturen indrettet Fæstning, hvor Mennesket kun har behøvet at hjælpe lidt til for at danne et for den ældre Middelalders Krigsbrug meget stærkt Forsvar.

Forhøjningen dannes af et Bundt Basaltsøjler, der i lodret Stilling hæve sig indtil 50 Fod over det stærkt skraanende Terræn uden om. I Toppen, der

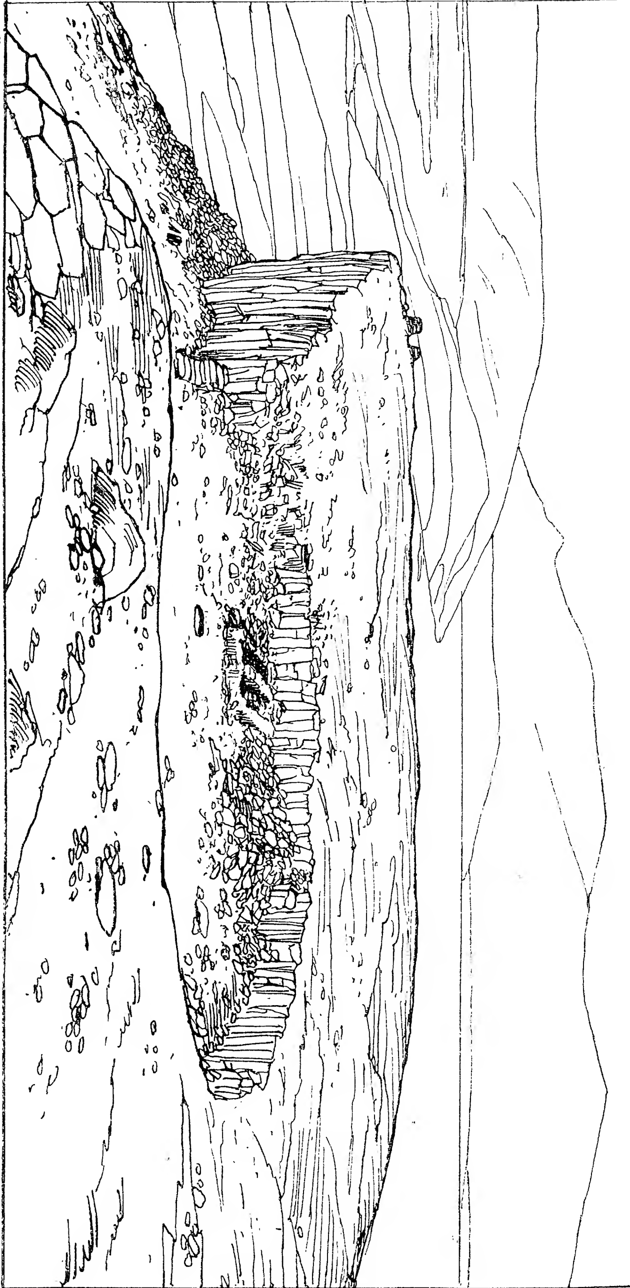

Borgarvirki. Indgangen til Sænkningen fra Øst *(g)*.

i øvrigt er jævn og flad, findes en Sænkning, hvis Bund ligger indtil 16 Fod lavere end Virkets Overflade. Adgangen til denne Sænkning sker ad den stejle Skrænt mod Øst; thi her gaar Sænkningens Bund over i Skraaningen mod Øst. Paa dette Sted er der ved Menneskehaand opført et 55 Fod langt, indtil 9 Fod bredt og gjennemsnitlig nogle Fod højt Gærde af kyklopisk sammenføjede Sten *(g)*. I dette Gærde er der en 9 Fod bred og ligesaa dyb Gjennemgang, hvis Sider ere omhyggelig opmurede indtil 9 Fods Højde.

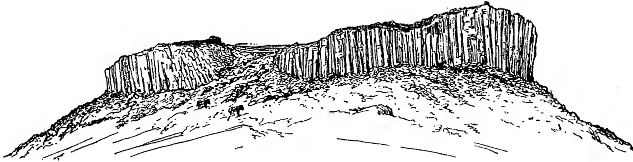
Til Virkets Overflade findes i øvrigt en forholdsvis let Adgang fra Syd *(d)*.

Denne er nu oversaaet med nedfaldne og forvitrede Klippestykker. Mulig har der langs det meste

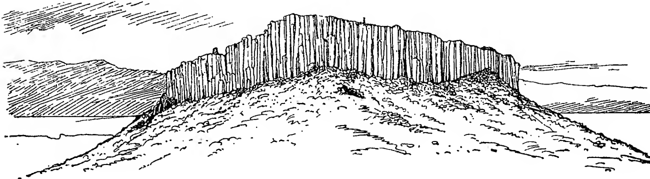

Borgarvirki. Toppen med Sænkningen, set fra Nord. I Baggrunden t. H. Vesturhópsvatn og bag dette Fjælde, paa hvilke der ifølge Sagnet tændtes Blus for at varsko Forsvarerne.

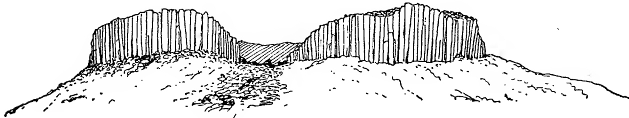
af Virkets sydlige Rand været opført en Forstærkningsmur. Til begge Sider, dog mest mod Vest, ses endnu langs den øverste Rand smukt opførte Mure, hvis Overflade dog som oftest ligger i Niveau med Klippens. Paa foranstaaende Grundplan (S. 40) er i øvrigt angivet de Steder, hvor saadanne Mure findes. De ere kun anbragte, hvor

Borgarvirki fra Syd.

Borgarvirki fra Vest.

Borgarvirki fra Øst.

der ellers kunde være Fare for, at Angriberne skulde kunne klatre op. Murene have aabenbart ikke været beregnede til Dækning, men de synes udelukkende anbragte for at fuldstændiggøre de lodrette Murflader og for at lukke Ujævnheder i denne.

Paa Grundplanen er anbragt nogle Tal langs Virkets Yderkanter. De angive Overfladens Højde i Fod over Skraaningerne nedenfor. Disse ere oversaaede med nedfaldne Sten, særlig dog ved *d* og *g*. Paa den ovenfor anførte Maade havde man yderligere forstærket den naturlige Fæstning og dannet et „Virke“,

Borgarvirki. Det sydvestre Hjørne med Adgangen (*d*).
(Efter Fotografi.)

hvor en Mængde Mennesker kunde finde Tilflugt, og som desuagtet kunde forsvares af forholdsvis faa Krigere.

Borgarvirki. Lavningen i Toppen med Brønden (*b*) i Forgrunden og Hustomterne (*a*) i Baggrunden.
(Efter Fotografi).

I Sænkningen kunde Forsvarerne finde Hvile og Ly, og her har da ogsaa, aabenbart til deres Brug, været bygget to Huse, hvor de kunde søge Tilflugt. Ruinerne af disse ses sydlig i Sænkningen *(a)*. Husene ere sammenbyggede. Det vestligste er 37 Fod langt og 10 Fod bredt, det østligste noget mindre. Indgangen til dem har været ved Endegavlen i Syd. I senere Tid er der tværs over det største Hus blevet bygget en Mur, og i det østligste mindre har man begravet en Hest og dækket den med Sten fra Husmurene. Disse ere i det hele taget ret vel bevarede, trods Nedstyrtning fra deres øverste Del. Ikke langt fra Husene findes et større vandfyldt Hul eller en Brønd *(b)*, hvor Forsvarerne efter Sigende have hentet Vand.

Borgarvirki ligner ganske de af Professor *O. Rygh* og andre fra Norge beskrevne saakaldte „Bygdeborge“ *), der alle ere anbragte paa vanskeligt tilgængelige Steder som Bjærgtoppe o. l. I disse norske Bygdeborge har man ligesom ved Borgarvirki opført Stenmure paa de Steder, hvor Adgangen var forholdsvis let. Forfatteren har selv beset flere Bygdeborge i Stavangeregnen og overalt maattet erkjende den store Lighed mellem den islandske Borg og de norske. Paa Færøerne findes ganske lignende Tilflugtssteder i Fjældene, men her har man ikke behøvet at udbedre Forsvaret ved Muranlæg. Derimod træffes saavel paa Færøerne som i Norge flere Exempler paa, at man har bygget Huse til Forraad og Ophold paa disse Forsvarssteder. Medens Færøernes Forsvarssteder bevislig have været benyttede af de vedkommende Bygders hele Befolkning med samt dens Kostbarheder og Kvæg — langt ind i Tiden — endog i *forrige* Aarhundrede, ved man næsten intet om de norske

*) *O. Rygh:* „Om Bygdeborge i Norge.“ Aarsberetning fra Foreningen til norske Fortidsminders Bevaring 1880; desuden forsk. Afh. i følgende Aargange.

Bygdeborges Anvendelse. At ogsaa de som Regel have været benyttede af en hel Bygds Befolkning i Ufredstider synes temmelig sikkert, særlig paa Grund af deres Størrelse. Anbringelse af Huse til Ophold o. l. tyder paa, at man ofte maatte modstaa en længere Indeslutning eller Belejring.

Medens Norges „Bygdeborge“ nærmest høre en forhistorisk Tid til, have Færøernes Tilflugtssteder været benyttede helt ned til de seneste Tider, naar „Franser“ og „Tyrker“ eller Engelskmænd huserede for at røve og plyndre.

Borgarvirke er enestaaende i sit Slags paa Island; hele dets Indretning tyder paa, at en større Styrke i lang Tid har kunnet forsvare sig her, forudsat at den blot havde tilstrækkelige Levnetsmidler. Vand fandtes jo, som vi have set.

Historiske Efterretninger om „Borgarvirki“ haves ikke, derimod har man et Sagn om dette Forsvarssted, hvilket efter Kjenderes Udtalelse synes paalideligt.

Af Saga af *Víga-Styr ok Heiðarvígum**), saaledes som vi lære den at kjende af et Fragment, der blev reddet fra den store Ildebrand i Kjøbenhavn i 1728, erfare vi, hvorledes *Styr*, fra Berserk Lava blev dræbt, og hvorledes Goden Snorri besluttede at hævne hans Død paa Mændene fra Borgefjord. Vendettaen fordrede Blod, og efter et vældigt Slagteri endte det med, at en vis *Barði Guðmundsson* optraadte i Kampen. Han hørte vistnok hjemme paa Gaarden Lille Borg, og hans Fosterfader var Thórarinn fra Lækjamót i Vididal. Denne hjalp ham, da han — i Tiden mellem 1013 og 1021 — med atten Mand drog ind i Hvitádalen for at udføre sin Blodhævn. Der fandt nu et større Slag Sted, da Parterne blev hjulpne af Venner og Bekjendte.

Hvorledes Udfaldet til Slutning blev, vides ikke ad bestemt Vej, da Sagaen just her mangler et Afsnit.

---

*) Íslendinga sögur II. Kbh. 1847.

Traditionen kommer os imidlertid til Hjælp. Ifølge Kaalund*) findes der nemlig et Sagn, som gaar ud paa, at Barde, da han efter Togtet til Borgefjord kunde vente Ufred Syd fra, derfor lod Virket indrette til Forsvar samtidig med, at han lod holde Udkig fra to af de højeste Tinder i Omegnen, hvorfra man kunde se, hvem der nærmede sig over Tvidægra eller Arnarvatnsheden. Saa snart Fjendens Nærværelse forkyndtes, begav han sig op i Virket med sine Folk. Her udholdt han med Held et Par Ugers Belejring. Da han til Slutning havde Brist paa Proviant, fik han Fjenden til at tro, at han endnu havde rigeligt Forraad, idet han slyngede de sidste Rester ud iblandt dem, hvorpaa disse mistvivlede om at kunne udrette noget og drog bort.

Borgarvirki er tidligere beskrevet af *Vidalin, Jón Olavssön, Eggert Olavssön, Bjørn Magnússon Ólsen***) o. fl. Endvidere findes i: *W. G. Collingwood* og *Jón Stefánsson:* „A Pilgrimage to the Saga Steads of Iceland, Ulverston 1899", nogle Tegninger, der supplere de i denne Afhandling gjengivne.

---

*) Kaalund: Island II. Side 21—22.

**) *Bjørn Magnússon Ólsen:* Borgarvirki: „Árbók hins íslenzka fornleifafjelags 1880—81. Side 99.

Borgarvirki.

Parti af det sydvestre Hjørne med Muren Vest for Opgangen *d*.

(Efter Fotografi).